

Warszawa, 05-02-2026 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

III.502.8.2026.JA

Pani dr Agnieszka Dziemianowicz-Bąk
Minister Rodziny, Pracy i Polityki
Społecznej
e-Doręczenia

Szanowna Pani Minister,

problematyka przestrzegania praw dziecka jest jednym z ważnych obszarów działalności Rzecznika Praw Obywatelskich, a przedstawiona w publikacji „Dożywocie dla 5-letniego dziecka. Jak urzędnicy wydali wyrok na Kubę”¹ sytuacja dzieci z niepełnosprawnością przebywających w domach pomocy społecznej skłania do ponownego zwrócenia uwagi na stan przestrzegania praw tej grupy dzieci.

Wymaga przypomnienia, że w 2022 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wystosował wystąpienie do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej², w którym wskazywał na konieczność podjęcia działań na rzecz pełniejszego zabezpieczenia praw dzieci z niepełnosprawnością, w szczególności dzieci zagrożonych umieszczeniem

¹ <https://wiadomosci.wp.pl/dozywocie-dla-5-letniego-dziecka-jak-urzednicy-wydali-wyrok-na-kube-7248600649243008a>

² pismo z dnia 5 stycznia 2022 r. znak III.554.2.2021.JA

i przebywających w domach pomocy społecznej. W odpowiedzi³ poinformowano wówczas o prowadzonych w Ministerstwie pracach analitycznych. Ostatecznie jednak nie doszło do zmian istotnych z punktu widzenia realizacji praw dzieci z niepełnosprawnością.

Zasada dobra dziecka jest eksponowana w wielu aktach prawnych oraz w orzecznictwie. Z art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.⁴ – dalej: Konwencji o prawach dziecka wynika, że we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka. Także Sąd Najwyższy w jednym ze swych orzeczeń stwierdził, że przepis art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka formułuje bezwzględny obowiązek prawny w postaci nakazu, by we wszystkich sprawach odnoszących się do dzieci sądy sugerowały się interesem dziecka jako wartością nadrzędną⁵. Zgodnie z art. 72 Konstytucji RP Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Natomiast Trybunał Konstytucyjny wskazał, że dobro dziecka jest konstytucyjną klauzulą generalną, której podporządkowane są wszelkie regulacje w sferze stosunków między rodzicami i dziećmi⁶.

Realizacja praw dziecka wymaga zatem od ustawodawcy oraz organów wykonujących prawo spójnych systemowo działań, tak, aby interes najmłodszych nie był narażony na szwank. Dlatego istotną kwestią jest zabezpieczenie praw dzieci z niepełnosprawnością przebywających w domach pomocy społecznej. Każde bowiem dziecko ma prawo do wzrastania w stabilnym środowisku wychowawczym, a dziecko, które nie może się wychowywać w swojej biologicznej rodzinie, ma prawo uzyskać stałą opiekę w rodzinopodobnych formach pieczy lub w nowej rodzinie poprzez adopcję. Wynika to wprost z art. 20 i 21 Konwencji o prawach dziecka, które stanowią,

³ pismo znak: DPS-V.070.7.2022.JS

⁴ Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526, ze zm.

⁵ wyrok z dnia 8 czerwca 2000 r., sygn. akt V CKN 1237/00, LEX nr 52389

⁶ wyrok z dnia 17 kwietnia 2007 r., sygn. akt SK 20/05, OTK-A 2007/4/38

że dziecko pozbawione czasowo lub na stałe swego środowiska rodzinnego lub gdy ze względu na swoje dobro nie może pozostawać w tym środowisku, będzie miało prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa. Państwa-Strony zgodnie ze swym prawem wewnętrznym zapewnią takiemu dziecku opiekę zastępczą. Tego rodzaju opieka może obejmować między innymi umieszczenie w rodzinie zastępczej, adopcję lub - gdy jest to niezbędne - umieszczenie w odpowiedniej instytucji powołanej do opieki nad dziećmi. Państwa-Strony uznające i/lub dopuszczające system adopcji zapewnią, aby dobro dziecka było celem najwyższym. Także z art. 4 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁷ – dalej: ustawa o wspieraniu rodziny, wynika uprawnienie dziecka do zapewnienia mu opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej, a ta forma pieczy ma pierwszeństwo przed formami instytucjonalnymi sprawowania pieczy. Kodeks rodzinny i opiekuńczy w art. 112⁶ uszczegóławia zasadę pierwszeństwa pieczy rodzinnej względem dziecka z niepełnosprawnością.

Zgodnie z treścią art. 38 ust. 3 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego⁸ przyjęcie do domu pomocy społecznej osoby małoletniej następuje za pisemną zgodą jej przedstawiciela ustawowego, którą wyraża po uzyskaniu zezwolenia sądu opiekuńczego. Procedura kierowania i przyjmowania do domów pomocy społecznej jest zaś unormowana w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁹ i jej przepisach wykonawczych. Zasadność pobytu w domu pomocy społecznej podlega monitorowaniu zarówno przez służby wojewody (art. 22 ustawy o pomocy społecznej), jak i służby wymiaru sprawiedliwości (art. 38 ust. 5, art. 43 i art. 43a ustawy o ochronie zdrowia psychicznego).

Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej następuje co do zasady na podstawie orzeczenia sądu (art. 35 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny). Ustawa w art. 129 ust. 7 nakłada na organizatorów pieczy obowiązek dokonania oceny sytuacji dziecka umieszczonego w rodzinnej pieczy zastępczej i poinformowania sądu o potrzebie umieszczenia dziecka w placówce działającej na podstawie m.in. przepisów o pomocy społecznej. Natomiast art. 164 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny reguluje

⁷ Dz. U. z 2025 r. poz. 49 ze zm.

⁸ Dz. U. z 2024 r. poz. 917

⁹ Dz. U. z 2025 r. poz. 1214 ze zm.

zagadnienie zgłoszenia informacji uzasadniającej zakwalifikowanie dziecka do przysposobienia, wskazując osoby, podmioty i instytucje zobowiązane do zgłoszenia tej informacji oraz podmiot, do którego taka informacja powinna być zgłoszona. Osobami, podmiotami i instytucjami zobowiązanymi do zgłoszenia informacji uzasadniającej zakwalifikowanie dziecka do przysposobienia są: rodzice, podmiot leczniczy, organizator rodzinnej pieczy zastępczej, dyrektor placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego oraz inna instytucja lub osoba, które powzięły informację o dziecku uzasadniającą zakwalifikowanie do przysposobienia. Pod pojęciem „inna instytucja” należy rozumieć także domy pomocy społecznej, w których zostały umieszczone dzieci.

W świetle powyższego należy uznać, że pobyt dzieci w domu pomocy społecznej nie stanowi przeszkody do podejmowania działań w celu poszukiwania rodziny adopcyjnej. Obowiązujące przepisy nie zawierają jednak formalnej procedury zobowiązującej do poszukiwania dla dziecka umieszczonego w domu pomocy społecznej rodzin zastępczych, a tym samym włączenia tych dzieci w system pieczy zastępczej.

Podejmując w 2022 r. tematykę pobytu dzieci w domach pomocy społecznej Rzecznik przedstawił wówczas zebrane dane w zakresie prowadzonych poszukiwań dla dzieci przebywających w domach pomocy społecznej rodzin zastępczych oraz adopcyjnych w okresie obowiązywania ustawy o wspieraniu rodziny. Ich wyniki wskazały, że znikoma liczba dzieci opuszcza domy pomocy społecznej z powodu przeniesienia do rodzinnej pieczy zastępczej i rodzin adopcyjnych. Taki stan powoduje, że prawa dzieci z niepełnosprawnością gwarantowane przepisami prawa nie są w pełni realizowane.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich sytuacja dzieci z niepełnosprawnością przebywających w domach pomocy wymaga systemowego przeglądu i pilnych działań naprawczych zarówno w obszarze pieczy zastępczej poprzez inwestowanie w rozwój form rodzinnych dedykowanych dzieciom z niepełnosprawnością, jak i w obszarze pomocy społecznej poprzez określenie obowiązku poszukiwania dla dzieci z domów pomocy społecznej miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej oraz wzmocnienie działań nadzorczych nad wykonywaniem zadań przez domy pomocy społecznej.

Konieczne jest też wypracowanie rozwiązań, które nie tylko zapobiegną umieszczaniu dzieci w domach pomocy społecznej i pieczy instytucjonalnej, ale będą

skutkowały przeniesieniem dzieci obecnie przebywających w placówkach pomocowych do rodzinnej pieczy zastępczej. Taki kierunek zmian jest bowiem pożądanym i odpowiadałby wymogom współczesnego spojrzenia na sytuację dzieci z niepełnosprawnością.

To na państwie spoczywa obowiązek stworzenia systemu gwarantującego dzieciom realizację ich praw. Placówki o charakterze instytucjonalnym nie są w stanie zaspokoić potrzeb emocjonalnych oraz społecznych dzieci, w tym zwłaszcza poczucia bezpieczeństwa. Pobyt dzieci w domach pomocy społecznej nie służy ich dobru, gdyż wpływa na spowolnienie rozwoju fizycznego i emocjonalnego oraz powoduje deficyty umiejętności społecznych, w tym dotyczące funkcjonowania w rodzinie. Także ten aspekt w sytuacji dzieci z niepełnosprawnością nabiera dodatkowego znaczenia ze względu na potrzebę wzmożonego wsparcia.

Działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r. poz. 1264 ze zm.) uprzejmie proszę Panią Minister o podjęcie stosownych działań na rzecz poprawy systemu wsparcia dla dzieci z niepełnosprawnością i zapewnienia skutecznej realizacji ich praw.

Z poważaniem

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/